

Nr 347.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas, m. m.; given Stockholms slott den 28 november 1941.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att

dels, jämlikt § 87 regeringsformen, antaga härvid fogade förslag till lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas,

dels ock samtycka till att Kungl. Maj:t efter utfärdande av lag i ämnet meddelar sådant förordnande, som i lagens 1 § avses, att gälla tills vidare.

GUSTAF.

Fritiof Domö.

F ö r s l a g

till

L a g**om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas.**

Häri genom förordnas som följer:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna att vad i 2—6 §§ stadgas skall äga tillämpning; dock må förordnande som nu sagts ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande som där avses.

2 §.

Därest tillgången på elektrisk kraft ej förslår att tillgodose behovet därav, äger Konungen eller efter Konungens bemyndigande statens bränslekommission meddela föreskrift om kraftens fördelning mellan förbrukarna samt om användningen i övrigt av tillgänglig kraft.

Vid meddelande av föreskrift enligt första stycket skall tillses, att behov, vilkas täckande är av särskild betydelse för befolkningen eller produktionen eller eljest för det allmänna, i främsta rummet bliva tillgodosedda.

3 §.

Meddelas föreskrift enligt 2 §, åligger det ägare eller innehavare av sådan anläggning för alstrande eller tillhandahållande av elektrisk kraft (*kraftföretag*), som avses med föreskriften eller som tillhandahåller kraft åt av föreskriften berörda förbrukare, att enligt av bränslekommissionen eller å dess vägnar meddelade anvisningar vidtaga åtgärder till förhindrande i göriligaste mån av överträdelse av föreskriften.

4 §.

Förbrukare av elektrisk kraft, som uttager större myckenhet kraft än han enligt meddelad föreskrift äger uttaga, skall där Konungen så förordnar vara skyldig att för den myckenhet kraft, som uttages utöver den enligt föreskriften medgivna, erlægga förutom till kraftföretaget utgående avgift en särskild överuttagningsavgift.

Överuttagningsavgift utgår enligt grunder, som Konungen bestämmer, samt tillfaller kronan.

5 §.

Det åligger ägare eller innehavare av kraftföretag att enligt av bränslekommissionen meddelade bestämmelser uppbära och till kommissionen redovisa överuttagningsavgifter för elektrisk kraft, som för mycket uttagits från företaget.

Underlåter förbrukare av elektrisk kraft att i föreskriven ordning erlægga överuttagningsavgift, åligger det ägaren eller innehavaren av kraftföretaget att enligt bränslekommissionens anvisningar avstänga förbrukaren från vidare kraftuttag.

6 §.

Vad i 2—5 §§ stadgas angående elektrisk kraft och kraftföretag skall äga motsvarande tillämpning beträffande gas samt anläggning för alstrande eller tillhandahållande av gas (*gasverk*).

7 §.

Har ägare eller innehavare av kraftföretag eller gasverk eller av sådan järnvägs- eller spårvägsanläggning eller industriell eller därmed jämförlig anläggning, vid vilken elektrisk kraft eller gas användes för annat ändamål än för belysning, uppsåtligen eller av grov vårdslöshet åsidosatt beträffande företaget, verket eller anläggningen meddelad föreskrift enligt 2 §, straffes med dagsböter eller fängelse.

Har annan förbrukare av kraft eller gas än i första stycket avses uppsåtligen eller av grov vårdslöshet använt kraft eller gas för annat ändamål än sådant, vartill han enligt meddelad föreskrift ägt använda kraft eller gas, dömes till enahanda straff som i första stycket sägs.

8 §.

Ägare eller innehavare av kraftföretag eller gasverk, som underlåter att fullgöra vad honom åligger enligt 3 eller 5 §, straffes med dagsböter.

Bränslekommissionen må vid vite tillhålla den försumlige att fullgöra åliggande som i första stycket avses.

9 §.

Vad i denna lag är stadgat angående ägare eller innehavare av kraftföretag eller gasverk eller av anläggning, varom i 7 § förmäles, skall, såvitt angår

kommunalt kraftföretag eller gasverk eller kommunal anläggning, i stället hava avseende å föreståndaren.

10 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

11 §.

Föreskrift, som meddelats enligt denna lag, skall icke gälla efter den tidpunkt, då tillämpning av bestämmelserna i 2—6 §§ upphör. I fråga om skyldighet att erlagga överuttagningsavgift för elektrisk kraft eller gas, som uttagits före nämnda tidpunkt, skola, i den mån Konungen ej annorledes förordnar, lagens bestämmelser fortfarande äga tillämpning.

12 §.

Konungen eller efter Konungens bemyndigande bränslekommissionen äger meddela närmare bestämmelser angående tillämpningen av denna lag.

Vad i lagen är stadgat om bränslekommissionen skall, i händelse de på kommissionen ankommande arbetsuppgifterna av Konungen uppdragas åt annan myndighet, efter Konungens förordnande gälla beträffande myndighet varom sist är sagt.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 juni 1943. Förordnande, som meddelats jämlikt denna lag, skall ej gälla längre än lagen äger giltighet; dock att vad i 11 § stadgas angående överuttagningsavgift skall äga giltighet även därefter. Vad i lagen stadgas i fråga om sådant under tiden för lagens giltighet begånget brott, som i lagen avses, skall äga tillämpning även efter det lagen i övrigt upphört att gälla.

*Utdrag av protokollet över folkhushållningsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 14 november 1941.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler statsrådet Domö fråga angående *reglering av förbrukningen av elektrisk kraft samt av gas*. Föredraganden anför:

Vad först angår frågan om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft torde jag till en början få erinra om, att enligt 7 § allmänna förfogandelagen ägare eller innehavare av starkströmsanläggning är pliktig att, om Konungen så föreskriver, på anfordran av den Konungen därtill bemyndigat tillhandahålla elektrisk kraft från anläggningen för kronans räkning samt vidtagna härför erforderliga åtgärder eller upplåta anläggningen eller del därav till kronan under den tid och i den omfattning, som för varje särskilt fall bestämmes av den, som gjort anfordran. I 13 § förfogandelagen stadgas vidare att, om föreskrift meddelas enligt 7 §, Konungen tillika äger förordna att egendom eller annat skall avstås eller eljest ställas till förfogande icke åt kronan utan åt annan, som därvid bestämmes.

Enligt 1 § i den för statens bränslekommission gällande instruktionen av den 14 juni 1940 (nr 581) åligger det bränslekommissionen bland annat att, efter förordnande av Kungl. Maj:t, omhändervärd den centrala driftekniska ledningen av den elektriska kraftproduktionen och distributionen samt av det tekniska samarbetet mellan olika kraftföretag inom landet.

Läget har ännu icke ansetts påkalla meddelande vare sig av föreskrift enligt 7 § förfogandelagen eller av förordnande, som avses i nyssnämnda stadgande i bränslekommissionens instruktion. Däremot har från bränslekommissionens sida fråga väckts om åtgärder i syfte att möjliggöra ransonerering av elektrisk kraft utan samband med förfogande över starkströmsanläggningar eller därifrån tillhandahållen kraft.

Bränslekommissionen har sålunda med skrivelse den 1 oktober 1940 till chefen för folkhushållningsdepartementet — i vilken skrivelse kommissionen emellertid samtidigt anmält, att sannolikheten syntes tala för att en allmän kraftransonerering icke skulle behöva tillgripas under vintern 1940/41

— överlämnat en promemoria med riktlinjer för en dylik ransonering jämte förslag till författning i ämnet.

I promemorian har *bränslekommissionen* anfört följande:

Kraftsituationen var under vintern 1939/40 i hög grad ansträngd. Orsakerna härtill voro dels en allmän vattenbrist, dels svårigheterna att anskaffa och inom landet transportera bränsle och dels en hastigare än normalt tillväxande belastning.

I en dylik situation kunna åtgärder av två principiellt skilda slag vara nödvändiga.

Sålunda erfordras en central ledning av driften vid landets kraftföretag.

Enligt 1 § av bränslekommissionens instruktion åvilas denna uppgift — efter Kungl. Maj:ts förordnande — kommissionen, men kommissionen har hittills icke ansett sig hava anledning begära detta förordnande, därför att uppgiften i fråga fyllts av den s. k. Centrala driftledningen, som utgör en frivilligt åstadkommen organisation, omfattande förutom vattenfallsstyrelsen samtliga större kommunala och enskilda kraftföretag. Kommissionen anser för närvarande ingen anledning föreligga att ändra på de bestående arbetsförhållandena.

Vidare kan i den antydda situationen en reglering av kraftförbrukningen bli nödvändig. Några statliga föreskrifter på detta område ha hittills icke utfärdats annat än i samband med det våren 1940 utfärdade centralvarmvattenförbudet, vilket även gällde elektriskt matade centralvarmvattenberedningsanläggningar. Däremot förekom på enskilt initiativ i viss omfattning propaganda med nämnda syftemål, den så kallade kilowattjakten, huvudsakligen inriktad på den offentliga belysningen, skylt- och reklambelysningen samt de elektriska värmekaminerna.

Det är svårt att exakt bedöma resultatet av denna propaganda, därför att man icke vet, vilken belastningen skulle hava varit, om propagandan icke förekommit. Sannolikt har den gjort viss nytta, i det att den torde hava åstadkommit kolbesparing vid ångkraftverken.

Trots detta ansåg man i kraftverkskretsar, att man i fortsättningen icke borde förlita sig på en frivillig reglering av kraftförbrukningen, utan att man borde förbereda en fastare form för regleringen.

Detta arbete påbörjades våren 1940 under ledning av statens industrikommissions bränsle- och kraftavdelning. Bränslekommissionen, vars kraftbyrå numera handlägger ifrågavarande ärenden, vill i det följande i korthet redogöra för de principer, som följdes vid regleringens planläggande.

När det gällde reglering av kraftförbrukningen, ansågs det ändamålsenligt att anlita de befintliga organisationerna på området, nämligen dels Centrala driftledningen, dels kraftproducenterna och deras underorganisationer och slutligen elektricitetsverken, distributionsföreningarna och andra liknande företag. Den hos dessa företag befintliga sakkunskapen komme att avsevärt underlätta regleringsarbetet.

Det diskuterades, huruvida man skulle låta förberedelsearbetet omfatta hela landet eller om man skulle kunna göra undantag för skogrika trakter, i vilka någon kraftförbrukning för värmeändamål ej vore att befara. Då förberedelsearbetet till icke oväsentlig del ansågs hava karaktären av ett beredskapsarbete med tanke på eventuell förstöring av kraftstationer eller överföringsanordningar, ansågs det riktigast att låta arbetet i huvudsak omfatta hela landet. Av samma skäl borde det avse ej endast vintertid utan även sommartid.

Ett sätt att vid behov begränsa kraftkonsumtionen är att genomföra en allmän höjning av kraftpriserna. För en sådan begränsning torde emellertid erfordras en prishöjning, överstigande den, som kan komma att bli nödvändig ur tekniskt-kommersiell synpunkt. Denna regleringsmetod är sålunda mindre tilltalande icke endast ur social synpunkt utan även därför, att den i onödan skulle bidra till en försämring av penningvärdet.

Alternativt kan man för varje konsument fastlägga ett grundbelopp för energien, av vilket — därest en reglering måste genomföras — viss del kan fastställas såsom tilldelning för varje månad eller annan avräkningsperiod. Det är emellertid icke annat än i undantagsfall tekniskt möjligt att förhindra uttagning av kraft utöver tilldelningen. Därest en konsument — trots tillsägelse om begränsning — företager sådan överuttagning, bör därför en extra avgift uttagas av sådan storlek, att den verkar avskräckande. För den tillättna uttagningen bör endast den avgiftshöjning förekomma, som ansluter sig till ökningen av produktions- och distributionskostnaderna.

Denna regleringsmetod blir förenad med ett rätt avsevärt administrativt arbete, framför allt vid de större kommunala elektricitetsverken, men den har trots detta ansetts vara att föredraga framför den förut nämnda metoden med allmän prisförhöjning, i varje fall därest en mera omfattande nedskärning av kraftkonsumtionen skulle bli nödvändig.

Vid fastläggandet av grundbeloppen kunna olika vägar följas. Man kan sålunda antingen utgå från den tidigare förbrukningen — i vissa fall den enda framkomliga vägen — eller också fastställa vissa normalbelopp per enhet av något slag, varvid man i fråga om bostadskonsumenter kan välja antingen rumsantalet, lägenhetsarealen eller personantalet, såsom enhet. Det har ansetts önskvärt att härvidlag lämna kraftdistributionsföretagen så fria händer som möjligt att förbereda en reglering på det sätt, som med hänsyn till den befintliga organisationen vållar det minsta merarbetet, dock inom en av bränslekommissionen angiven ram, avsedd att dels åstadkomma största möjliga rättvisa, dels förebygga en ogynnsam återverkan av regleringen på de framtida kraftavsättningsmöjligheterna.

De förberedelsearbeten, för vilka ovan redogjorts, äro redan i stort sett avslutade. Arbetet har utförts frivilligt av vederbörande produktions- och distributionsföretag på anmodan av industri- resp. bränslekommissionen.

En reglering av kraftförbrukningen kan bli nödvändig av olika orsaker. Sålunda kan å ena sidan brist på råkraft nödvändiggöra en allmän inskränkning av kraftkonsumtionen. Å andra sidan kan en reglering, trots tillgång på råkraft, komma att bli behövlig rent lokalt till följd av otillräckliga överföringsmöjligheter, brist på drivmedel för lokala dieselmotordrivna stationer eller ökade behov av kraft hos vissa för försvaret eller folkförsörjningen speciellt viktiga konsumenter, ävensom till följd av den övergång till elektrisk drift, som oljebristen på många håll framtvingat.

Enligt det vid bränslekommissionens promemoria fogade författningsförslaget skulle bränslekommissionen, då på grund av brist å bränsle eller vattenkraft eller i följd av annan omständighet funnes erforderligt att inom riket eller visst område av riket förbjuda eller föreskriva inskränkningar i tillhandahållandet eller förbrukningen av elektrisk kraft för vissa ändamål, äga meddela föreskrifter därom. Vidare skulle kommissionen äga att meddela föreskrifter beträffande kraftens fördelning mellan förbrukarna, därvid

skulle tillses att behov, som vore av särskild vikt för befolkningen i dess helhet eller å viss ort eller för produktionen eller annat ändamål av särskild betydelse för det allmänna, bleve i främsta rummet tillgodosedda. Åsidosättandet av sålunda utfärdade föreskrifter skulle enligt förslaget medföra straffpåföljd av dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

Över promemorian med det därvid fogade författningsförslaget hava efter remiss yttranden avgivits av vattenfallsstyrelsen den 19 november 1940 och av statens industrikommission den 4 juni 1941.

Vattenfallsstyrelsen har, med förmälan att styrelsen redan från början hållits å jour med de av bränslekommissionen vidtagna åtgärderna, uttalat sitt gillande av den utarbetade planen.

Industrikommissionen har tillstyrkt, att bränslekommissionen bemyndigades handhava regleringen av tillhandahållandet och förbrukningen av elektrisk kraft i huvudsaklig överensstämmelse med de av bränslekommissionen uppdragna riktlinjerna. Industrikommissionen har därvid — med erinran att regleringen skulle innebära, att vissa konsumentgrupper avstängdes från kraft och att andra grupper finge sin förbrukning inskränkt — understrukt att för industriens del regleringen måste genomföras under beaktande av de olika industriföretagens betydelse för rikets försvar och försörjning; enligt vad kommissionen under hand inhämtat vore det också bränslekommissionens mening, att bedömningen av industriföretagens angelägenhetsgrad skulle ske i nära samråd med industrikommissionen.

Industrikommissionen har i sitt utlåtande — jämte det kommissionen anmärkt att, enligt vad kommissionen under hand inhämtat, den föreslagna befogenheten att meddela föreskrifter beträffande kraftens fördelning avsåges skola innefatta jämväl befogenhet att föreskriva skyldighet för kraftleverantörerna att upptaga överuttagningsavgifter — vidare anfört bland annat:

Det förefaller industrikommissionen tveksamt, huruvida man billigtvis bör straffbelägga konsumenternas överuttagning av kraft. Det är nämligen uppenbart, att stora konsumentgrupper, särskilt bland de små förbrukarna, icke äro kompetenta att själva kontrollera sin förbrukning genom regelbundna avläsningar å mätare. Vill man inom dessa grupper åstadkomma en minskning av kraftförbrukningen, torde resultatet säkrast nås genom meddelande av råd och anvisningar, t. ex. om utbyte av lampor mot svagare sådana eller om sparsammare nyttjande av värmeapparater, kylskåp, motorer och dylikt. I vissa fall torde det även vara nödvändigt att meddela förbud mot exempelvis viss belysning eller användning av vissa apparater. Endast då överuttagningen av kraft beror på uppenbar tredska eller grov vårdslöshet, bör brottsligt åsidosättande av föreskrifterna anses föreligga. Industrikommissionen, som vid samråd med bränslekommissionen funnit stöd för denna uppfattning, har därför ansett det böra i författningen utstås, att endast uppsåtligt eller av grov vårdslöshet orsakat åsidosättande av föreskrifterna medför straffansvar samt att allmän åklagare äger åtala förseelsen allenast efter angivelse av bränslekommissionen. Vidare torde i författningen böra ingå en särskild paragraf om husbondeansvar.

Den andra av bränslekommissionen anvisade metoden för säkrande av ransoneringsföreskrifternas efterlevnad är införandet av en överuttagningsavgift. I ett av industrikommissionen den 15 maj 1940 utfärdat cirkulär, efter vars principer bränslekommissionen fortsatt kraftransoneringens planläggning, har framlagts förslag till metoder för beräkning av denna avgifts storlek. Enligt den ena metoden, som rekommenderas för företag med ett litet antal större konsumenter, skulle först hela uttagningen debiteras efter normal taxa, varefter på hela räkningsbeloppet skulle beräknas ett tillägg, vars storlek skulle bero dels på överuttagnings storlek i förhållande till det tilldelade kraftbeloppet, dels på den grad av påpasslighet, som skäliggen kunde begäras av konsumenten. Enligt den andra metoden, som rekommenderas för företag med ett större antal mindre konsumenter, skulle tilläggsdebitering efter ett på förhand fastställt à-pris ske för den överuttagna kraften. Förslag till metod för extraavgiftens beräkning och uttagning skulle uppgöras av vederbörande kraftleverantör och för godkännande underställas vederbörande blockchef inom centrala driftledningen. Enligt vad som upplysts från bränslekommissionen har kommissionen för avsikt att giva företagen vissa allmänna direktiv, speciellt i fråga om avvägningen av överuttagningsavgifterna. Denna fråga har dock ej i detalj studerats, enär med nämnda direktiv synes kunna anstå till en tidpunkt, då ransoneringsspörsmålet ter sig mera aktuellt.

Genom en lämplig avvägning av överuttagningsavgifterna synes — såsom erfarenheterna från andra länder även visat — en effektiv konsumtionsbegränsning kunna uppnås. Givetvis kan det dock finnas fall, då icke ens en mycket hög avgift skulle utgöra ett verksamt hinder mot överuttagning, exempelvis inom industrier, i vilkas tillverkningskostnader kraftkostnaden spelar en obetydlig roll. Särskilt med tanke på sådana fall torde det vara av värde, att extraavgiften kan suppleras med straffansvar.

Det har förutsatts, att extraavgift, som debiterats till följd av överuttagning, skulle tillfalla det företag, som det åligger att kontrollera konsumentens kraftförbrukning. Härmed har åsyftats, att företaget skulle erhålla bidrag till täckning av sina direkta kostnader för genomförandet och övervakningen av regleringen. Om lämpligheten av en sådan anordning synes tvekan kunna råda. Industrikommissionen har emellertid vid sitt övervägande av denna fråga kommit till den uppfattningen, att en åt företagen meddelad befogenhet att tillgodogöra sig överuttagningsavgifterna skulle bidra till att effektivisera kontrollen av ransoneringsföreskrifternas efterlevnad. Enär det allmänna icke åsamkas kostnader för vare sig planläggningen eller genomförandet av ransoneringsföreskrifternas efterlevnad, synes det dessutom skäligt, att de företag, som frivilligt åtagit sig den med ransoneringsföreskrifternas förenade betydande arbetsbördan, på förslaget sätt finge en del av sina därmed förenade kostnader täckta.

Mot systemet med överuttagningsavgifter kan visserligen den anmärkningen göras, att det i många fall skulle innebära hävande av långtidskontrakt mellan leverantör och konsument. Industrikommissionen anser sig dock böra bestämt förorda detta system på grund av dess praktiska fördelar. Kommissionen har icke heller kunnat anvisa någon annan metod för effektivisering av ransoneringsbestämmelserna.

Med skrivelse den 15 juli 1941 har *bränslekommissionen* därefter till folkhushållningsdepartementet överlämnat en promemoria beträffande kommissionens plan för ransoneringsföreskrifternas efterlevnad av elektrisk kraft.

Beträffande omfattningen av de verkställda förberedelsearbetena anföres i promemorian bland annat:

Den övervägande delen av landets kraftproduktion går till industrien och kommunikationsmedlen. Den stora mängden av småkonsumenter förbruka endast en mindre del av totalproduktionen. Det diskuterades, huruvida det under sådana förhållanden vore nödvändigt att utsträcka kraftransoneringsförberedelserna även till dessa konsumenter. Dock ansågs detta av följande skäl vara önskvärt.

För det första äro dessa konsumenters förbrukning visserligen för närvarande obetydlig, men man vet icke vilka proportioner denna förbrukning skulle antaga, om exempelvis elektriska strålkaminer till följd av bränslebristen skulle vinna ännu större spridning än som redan skett.

För det andra kommer även vid svår vattenbrist den övervägande delen av kraftbehovet att kunna tillgodoses med vattenkraft. Även om småkonsumenternas förbrukning är liten i förhållande till totalproduktionen, kommer den därför att vara relativt stor i förhållande till ångkraftproduktionen, d. v. s. det kraftbelopp, varmed produktionen skall nedbringas genom ransoneringen, och en inskränkning av dessa konsumenters konsumtion kommer därför icke att sakna betydelse.

För det tredje måste det anses skäligt, att även ifrågavarande konsumentkategori i mån av förmåga bidrager till den besparing av kraft och därmed kol, som industrien med stora olägenheter måste finna sig i.

Slutligen skulle en kraftig ansvällning av småkonsumenternas förbrukning kunna resultera i en överbelastning av städernas distributionsnät, som till följd av kopparbristen icke kunna förstärkas i nämnvärd utsträckning. Även om denna fråga icke direkt ligger inom bränslekommissionens verksamhetsområde, ansågs synpunkten värd beaktande.

I promemorian anföres vidare i fråga om grundbeloppens fastställande:

Man hade kommit fram till, att ransoneringen borde ordnas på så sätt, att varje slutlig konsument, från den största till den minsta, skulle erhålla ett grundbelopp energi, av vilken alltefter förhållandena en större eller mindre del skulle gälla såsom tillåten uttagning. Av vissa orsaker befanns det lämpligt att fördela grundbeloppet på ett vinterbelopp och ett sommarbelopp.

Såsom allmän riktlinje för grundbeloppens beräkning fastställdes, att de så noga som möjligt skulle återgiva uttagningsförhållanden under år 1940, sådana de skulle hava varit om utvecklingen hade fått fortgå utan störningar.

Två i princip skilda metoder att fastlägga grundbeloppen diskuterades. Den ena metoden går ut på att beräkna grundbeloppen efter den tidigare uttagningen, den andra på fastställandet av normalbelopp per enhet av något slag.

Den första metoden är i många fall den enda användbara. Det finnes exempelvis intet användbart storleksmått för de stora industrikonsumenterna, och samma gäller i de allra flesta fall alla andra konsumenter än rena bostadskonsumenter. Det är sålunda endast denna konsumentkategori som diskussionen kan gälla.

Ingen av de båda metoderna är ur rättvisesynpunkt avgjort överlägsen den andra.

Å ena sidan kan sålunda konstateras, att det vid en relativt mild ransoner-
ning — då det kanske endast gäller att hindra ansvällning av konsumtio-
nen — är riktigare att gå efter den tidigare förbrukningen än efter normal-
belopp. Det senare skulle resultera i att de konsumenterna, som tidigare till
följd av mångsidig användning av kraften haft stor förbrukning och där-
med bidragit till produktions- och överföringsapparaternas utbyggnad, skulle
få finna sig i en högst avsevärd begränsning av sin konsumtion, medan
andra konsumenterna icke skulle få någon som helst känning av ransonerin-
gen. Detta skulle leda till en betänklighetsfull rubbning av allmänhetens förtroende
för elkraften, som skulle verka hämmande på det fortsatta utnyttjandet av
densamma.

Å andra sidan är det tydligt, att metoden med normalbelopp blir rätt-
visare, ju hårdare ransoneringen måste göras; det bör då närmast gälla att
till var och en tillhandahålla kraft för de allra nödvändigaste behoven utan
hänsyn till den tidigare förbrukningen.

Till fördel för metoden med normalbelopp för bostadsabonenterna talar
det förhållandet, att administrationsarbetet enligt denna metod blir avse-
värt enklare, vilken fördel blir så mycket mera framträdande som dessa
abbonenters antal i regel är mycket stort.

Vid valet mellan de ovan diskuterade metoderna bestämde man sig för
den kompromissen, att metoden med grundbeloppsberäkning efter tidigare
uttagning skulle vara regel, men att generellt undantag gjordes för bostads-
konsumenterna med fortsättningspris om 10 öre pr kWh eller däröver (d. v. s.
i stort sett bostadskonsumenterna utan elektrisk matlagning) i fråga om vilka
vederbörande distributionsföretag självt finge välja metod.

I den mån metoden med normalbelopp väljes, återstår att välja lämplig
enhet. Närmast till hands ligger därvid att välja den tariffenhet — i van-
liga fall rummet, ibland våningsarean — på vilken företagens tariffsystem
är baserat, och båda dessa enheter godkändes. När kraftransoneringen för-
bereddes, var emellertid en gasransoneringspåtänkt och i vissa fall genom-
förd, och därvid tänkte man sig på flera håll personantalet såsom storleks-
mått. Då det i dylika fall skulle underlätta arbetet att använda samma stor-
leksmått vid båda ransoneringsarna, godkändes personantalet såsom storleks-
mått även i fråga om kraftransoneringen.

Då standarden i fråga om kraftförbrukning varierar avsevärt från plats
till plats, ansågs det icke möjligt att fastställa för hela landet gällande grund-
belopp pr rum, m² våningsarea eller person. Detta överläts till vederbö-
rande distributionsföretag, som därvid hade att iakttaga, att summan av
alla utdelade grundbelopp skulle stämma med den verkliga förbrukningen
inom företaget i fråga.

Förberedelserna fördes under år 1940 fram så långt, att praktiskt taget
samtliga konsumenterna några dagar efter anvisning från bränslekommissionen
kunde hava underrättats om storleken av deras grundbelopp, varefter
ransoneringen kunde hava trätt i kraft successivt från och med nästpåföl-
jande ordinarie avläsning. Avläsningar göras för större konsumenterna vid
varje månadsskifte — i vissa fall till och med tätare — och för mindre
konsumenterna i regel vid varje kvartalsskifte (i de större städerna pågår dock
avläsningen ständigt).

Beträffande det tekniska genomförandet av en kraftransonerings anfördes
slutligen i bränslekommissionens promemoria:

När behovet av en kraftransonering konstaterats — men innan den allmänna ransoneringen hunnit igångsättas — böra vissa särskilda belastningsobjekt bliva föremål för förbud eller inskränkning.

Först och främst böra därvid de ur bränsleekonomisk synpunkt olämpligaste användningarna helt förbjudas. Hit hör uppvärmning med elkraft i lokaler, där annat uppvärmningssystem finnes, värmning av vatten för annat än yrkesändamål och generering av ånga i elektriska ångpannor.

Vidare finnas vissa lyxbetonade ändamål, som — utan att hava stor kvantitativ betydelse — dock lämpligen böra av skälighetshänsyn omedelbart förbjudas, exempelvis fristående reklambelysning. Gatubelysningen visade sig under vintern 1939/40 kunna utan stor olägenhet nedbringas till omkring hälften av den under fredstid normala.

Samtidigt som dessa åtgärder anbefallas, böra samtliga konsumenter erhålla meddelande om dem tilldelade grundbelopp. Detta meddelande kommer även att innehålla uppgift om den konsumtionsgrupp som konsumenten tillhör.

Ransoneringen kan därefter påbörjas vid nästpåföljande ordinarie avläsning. För större konsumenter kommer denna att inträffa vid närmaste månadsskifte, för mindre i regel vid närmaste kvartalsskifte. I vissa städer med ständigt pågående avläsningar kommer ransoneringen att påbörjas successivt, allteftersom avläsningarna ske.

Det ransoneringspåbud, som per brev, via pressen eller eventuellt radio, kommer att riktas till konsumenterna, innehåller en uppgift om att förbrukningen per månad tills vidare ej får överstiga viss del (tilldelningskvot) av resp. vinter- eller sommargrundbelopp. Tilldelningskvoten kommer att bliva olika för olika konsumtionsgrupper.

För större, månadsavlästa förbrukare kommer jämförelsen mellan tillåten och verklig uttagning att ske per månad. För kvartalsavlästa konsumenter måste jämförelsen ske per kvartal, varvid såsom tillåten uttagning gäller summan av de tillåtna månadsuttagningarna. Genom detta system blir det möjligt att under loppet av ett kvartal skärpa ransoneringen även för dessa mindre konsumenter, om så skulle visa sig nödvändigt.

Om de primära belastningsförutsättningarna hos någon konsument genomgripande ändrats efter de utgångskvartal, som varit bestämmande för grundbeloppens beräkning, måste en justering ske. Ett mycket vanligt fall kommer att bliva övergång till elektrisk matlagning. För detta fall ha matlagningstillägg fastställts. I fråga om industri, lantbruk m. m. kunna generella regler knappast uppställas, utan justeringen får göras från fall till fall.

Efter särskilda framställningar från bränslekommissionen har Kungl. Maj:t därefter utfärdat kungörelser den 22 augusti 1941 (nr 704) angående inskränkning i rätten att använda elektrisk kraft för ånggenerering samt den 24 oktober 1941 (nr 820) angående inskränkning i rätten att använda elektrisk kraft för uppvärmning av byggnad, m. m. Enligt den förstnämnda kungörelsen får elektrisk kraft användas för alstrande av ånga i därför avsedd panna endast i den utsträckning och under de villkor, som av bränslekommissionen eller å dess vägnar bestämmas. Enligt kungörelsen nr 820 får elektrisk kraft endast i den utsträckning och under de villkor, som av bränslekommissionen eller å dess vägnar bestämmas, användas för uppvärmning av byggnad, för beredning av varmvatten med för sådant ändamål

särskilt inrättad varmvattenberedningsanordning, för belysning av skylt-fönster och ljusreklam samt för gatu- och vägbelysning och annan belysning utomhus. Vidare äger enligt sistnämnda kungörelse bränslekommissionen, i den mån så finnes erforderligt för åstadkommande av begränsning av förbrukningen av elektrisk kraft, meddela föreskrift om sänkning av spänningen på ledningar och nät för distribution av sådan kraft.

Med stöd av sistnämnda kungörelse har bränslekommissionen (cirkulär nr 101) dels medgivit, att elektrisk kraft må användas för i kungörelsen angivna ändamål inom hela riket med undantag av det s. k. Sydblocket och Gotlands län, dels ock meddelat vissa närmare föreskrifter beträffande kungörelsens tillämpning i fråga om sistnämnda områden.

Vad härefter angår frågan om reglering av förbrukningen av gas må följande anföras.

Enligt 2 § allmänna förfogandelagen äger Konungen — därest det finnes erforderligt, för att tillgodose behovet av förnödenhet som är av vikt för befolkningen eller produktionen eller för att bereda tillgång till förnödenhet, som är behöfelig för krigsbruk eller annat ändamål av betydelse för det allmänna, att sådan förnödenhet ställes till kronans förfogande — föreskriva att ägare eller innehavare av förnödenheten skall vara pliktig att avstå densamma till kronan. Sådan föreskrift må avse jämväl förnödenhet, som tillverkas eller framvinnas efter föreskriftens meddelande. Enligt 13 § förfogandelagen äger Konungen vid meddelande av föreskrift enligt 2 § förordna, att förnödenheten i fråga skall avstås icke åt kronan utan åt annan, som därvid bestämmes. Ytterligare stadgas i 3 § förfogandelagen, att Konungen för behov, som angives i 2 §, äger föreskriva att beslag skall läggas å där avsedd förnödenhet.

Då gas är att anse som sådan förnödenhet, varom förmäles i nyssnämnda stadganden i allmänna förfogandelagen, kan viss reglering av gasförbrukningen genomföras på grundval av de Kungl. Maj:t enligt förfogandelagen tillkommande befogenheterna. Emellertid har även på förevarande område fråga uppkommit om tillskapande av en smidigare form för genomförandet av en eventuell ransonering än den förfogandelagen erbjuder.

Sålunda har *bränslekommissionen* med skrivelse den 27 juni 1941 ingivit förslag till kungörelse angående reglering av tillhandahållandet och förbrukningen av gas ävensom på anförda skäl hemställt, att kungörelse måtte utfärdas i huvudsaklig överensstämmelse med det ingivna förslaget. Enligt förslaget skulle i sådan bostads-, butiks- eller kontorslägenhet, som är försedd med spis för vedeldning, gas ej få förbrukas utan tillstånd. I annan bostads-, butiks- eller kontorslägenhet skulle gas ej utan tillstånd få förbrukas för beredning av varmvatten i varmvattenberedare. Vidare upptogs i förslaget ett stadgande av innehåll att, därest på grund av brist på stenköl eller eljest finnes erforderligt att inom riket eller viss del därav förbjuda

tillhandahållandet eller förbrukningen av gas eller däri föreskriva andra inskränkningar än de förut nämnda, bränslekommissionen skulle äga meddela föreskrifter härom. Därest kommissionen meddelade föreskrift av innehåll, att förbrukare finge använda gas endast till viss myckenhet, skulle kommissionen enligt förslaget tillika äga ålägga den, som tillhandahölle gasen, att uttaga särskild av kommissionen bestämd tilläggsavgift för den mängd gas, som förbrukaren därutöver tillgodogjorde sig. Därest förbrukare uppsåtligen eller av grov vårdslöshet åsidosatte föreskrift, varom nyss är sagt, skulle han enligt förslaget drabbas av straffpåföljd (dagsböter eller fängelse i högst sex månader).

Bränslekommissionens hemställan om utfärdande av kungörelse i enlighet med förenämnda förslag har emellertid av kommissionen den 9 september 1941 återkallats till följd av vissa ändringar i försörjningsläget beträffande bränslen.

Föredraganden. Frågan om åtgärder i syfte att åstadkomma en reglering av försörjningen med elektrisk kraft har under åtskillig tid varit föremål för uppmärksamhet. Vad som nu gjort spörsmålet aktuellt är i första hand den omständigheten, att den gångna hösten mestadels varit torr. Under normala tider hade en därav föranledd nedgång i vattenkraftproduktionen kunnat kompenseras genom en ökning av ångkraftproduktionen. Det nuvarande försörjningsläget beträffande fossila bränslen omöjliggör emellertid en dylik utökning. Den sålunda inträdda situationen är så mycket mera värd att upmärksammas som knappheten på olika slag av bränslen medfört tillkomsten av nya eller utökade anspråk på elektrisk kraft.

Det rådande försörjningsläget har föranlett utfärdandet av de i det föregående omnämnda kungörelserna angående inskränkning i rätten att använda elektrisk kraft för ånggenerering samt för uppvärmning av byggnad m. m. Därigenom har inskränkning skett i fråga om kraftkonsumtionen för vissa ändamål, som ansetts i någon mån lyxbetonade eller för vilka övergång till annat bränsle ansetts böra ske. Däremot har en allmän kraftransonering ännu icke ansetts böra ifrågakomma med hänsyn till de olägenheter och svårigheter, som en dylik ransonering skulle medföra. Emellertid är det uppenbart, att de redan vidtagna åtgärderna icke bliva tillräckliga i ett ytterligare försämrat läge utan att besparings- eller regleringsåtgärder av mera generell natur då måste tillgripas.

Såsom bränslekommissionen anfört skulle en mera omfattande begränsning av kraftkonsumtionen kunna vinnas genom en allmän och relativt betydande höjning av kraftpriserna. I likhet med kommissionen anser jag emellertid, att en dylik utväg icke bör tillgripas utan att man i stället — i den mån läget kräver en allmän nedskärning av kraftkonsumtionen — bör genom ransonering av kraften söka vinna den åsyftade effekten.

Huruvida ett ransoneringsförfarande kan behöva tillgripas kan icke nu

med bestämdhet avgöras. Till belysande av situationen må emellertid nämnas, att nederbörden hittills under året i Götaland och Svealand, där två tredjedelar av vattenkraftproduktionen sker, varit endast något över 80 procent av den normala. Vidare må nämnas, att fyllnadsgraden i Vänerne, landets största och viktigaste sjömagasin, för närvarande är så låg, att ytterligare tappning i större omfattning tills vidare icke anses böra ske. För-siktigheten bjuder därför, att erforderliga åtgärder vidtagas för att, om så skulle påfordras, ett ransoneringsförfarande omedelbart kan genomföras. Med hänsyn härtill har jag ansett frågan om utfärdande av författning i ämnet nu böra upptagas.

I fråga om ransonerings genomförande uppstålla sig på förevarande område särskilda problem av ransonerings-teknisk art, framför allt därigenom att vederbörande kraftleverantörer i allmänhet icke kunna förhindra att förbrukarna uttaga kraft utöver dem tilldelade kvantiteter. Ransonerings genomförande måste därför i huvudsak garanteras genom bestämmelser om vissa påföljder för de förbrukare, som uttaga kraft utöver vad de enligt ransoneringsbestämmelserna äga rätt till. Härvid är emellertid att märka, att generella straffbestämmelser näppeligen kunna uppställas, eftersom man icke rimligen kan av envar förbrukare begära, att han skall kunna så avväga sin förbrukning att den icke överstiger den tillåtna. Vad nu sagts gäller dock icke beträffande vissa kommunikationsföretag samt industriella och därmed jämförliga anläggningar, vid vilka man noggrant följer ström-förbrukningen; här kan ransoneringsbestämmelsernas efterlevnad med fördel säkras genom straffsanktioner. För den stora mängden hushållsförbrukare liksom för sådana förbrukare, som nyttja elektrisk kraft i hantverks-rörelse eller för annat liknande ändamål, bör däremot påföljden vid över-trädelse av ransoneringsbestämmelserna icke givas straffrättslig karaktär utan bör densamma vara av rent ekonomisk art. Påföljden vid överuttagn-ing av kraft bör med andra ord vara den, att vederbörande blir skyldig att för den för mycket uttagna kraften erlägga — förutom den eljest ut-gående avgiften — en särskild överuttagningsavgift. Därest ett system med överuttagningsavgifter införes, synes det lämpligt att dylik avgift i före-kommande fall ålägges jämväl sådana förbrukare för vilka straff, enligt vad förut sagts, bör kunna ifrågakomma. Detta synes så mycket mera önskvärt som även i fråga om dessa förbrukare straff torde böra ådömas endast då åsidosättandet av ransoneringsbestämmelserna skett uppsåtligen eller av grov vårdslöshet.

Vad angår frågan om överuttagningsavgiftens storlek må till en början anmärkas, att själva ransonerings — såvitt angår förbrukare som icke kunna drabbas av straffpåföljd — erhåller en väsentligt olika karaktär allt eftersom avgiften sättes relativt låg eller relativt hög. I förra fallet får ransonerings mera karaktären av en maning till vederbörande att iakttaga sparsamhet med kraften, medan en hög överuttagningsavgift för det alldeles

överbägende antalet förbrukare betyder ett låsande av konsumtionen vid — eller något under — den enligt ransoneringsbestämmelserna tillåtna kvantiteten. Härav följer i sin tur, att avgiftens storlek lämpligen bör anpassas efter den aktuella kraftsituationen och det resultat man genom ransoneringen vill vinna. I ett mindre ansträngt läge kan det befinnas tillräckligt med en lägre avgift, medan i en svårare situation avgiften bör sättas så hög, exempelvis 3 ä 5 gånger den eljest utgående avgiften, att den verkar prohibitiv. Vid angivna förhållande och då det torde bliva nödvändigt att tillämpa olika överuttagningsavgifter för hushållsförbrukare och därmed likställda, å ena sidan, samt industriförbrukare och därmed jämförliga förbrukare, å andra sidan, torde överuttagningsavgiftens storlek lämpligen icke böra fixeras i ransoneringsförfattningen utan torde Kungl. Maj:t böra äga att anpassa avgiften efter de förhållanden, som äro rådande vid tidpunkten för en eventuell ransonerings.

Bränslekommissionen har förutsatt att överuttagningsavgifterna skola tillfalla vederbörande kraftföretag såsom bidrag till täckande av företagens kostnader för genomförande och övervakning av ransonerings. Industrikommissionen har givit uttryck åt en viss tveksamhet på denna punkt men har likväl kommit till den uppfattningen, att en åt företagen meddelad befogenhet att tillgodogöra sig överuttagningsavgifterna skulle bidra till att effektivisera kontrollen av ransoneringsföreskrifternas efterlevnad. Det vill emellertid synas som om vägande invändningar skulle kunna göras mot den av bränslekommissionen sålunda förutsatta ordningen. Denna skulle nämligen innebära, att statsmakterna lämnade sin medverkan till att kraftföretagen för levererad kraft uttoge högre ersättning än som betingades av de faktiska produktions- och distributionskostnaderna. Det otillfredsställande härutinnan skulle särskilt framträda i det fall, att överuttagningsavgiften komme att fastställas till ett relativt högt belopp. Visserligen kan det från kraftföretagens sida invändas, att en ransonerings är liktydig med en minskning av den totala kraftleveransen och att de eventuella överuttagningsavgifterna skulle innebära endast en kompensation härför; denna invändning torde emellertid så mycket mindre böra godtagas som statsmakterna i sin prispolitik fasthållit vid att en av krisförhållandena framkallad minskning av omsättningen icke i och för sig utgör skäl för en prishöjning. En förutsättning för att överuttagningsavgifterna skulle tillfalla kraftföretagen borde därför vara, att företagen vidtoge motsvarande nedsättning av de ordinarie kraftavgifterna; med hänsyn till omöjligheten att verkställa någon som helst förhandsberäkning av företagens merinkomster genom överuttagningsavgifter läser en dylik nedsättning emellertid icke kunna komma till stånd.

Det torde i detta sammanhang även böra framhållas, att de på åtskilliga områden redan vidtagna varuransoneringsarna medfört och alltjämt medföra åtskilligt besvär och arbete för näringsidkarna inom respektive branscher. Detta arbete fullgöra näringsidkarna utan särskild ersättning. Det torde

utan vidare vara klart att, därest man beträffande elektrisk kraft knäsatte principen om ekonomisk gottgörelse åt företagarna för deras medverkan vid ransoneringens genomförande, man svårligen kan avvisa motsvarande anspråk från andra grupper av näringsidkare. Då det hittills tillämpade systemet visat sig vara av betydande värde, synes detsamma icke böra brytas genom särregler på förevarande område.

Av skäl som framgå av det nu anförda förordar jag, att överuttagningsavgifterna förklaras skola tillfalla kronan.

De praktiska verkningarna av en kraftransonering bliva självfallet beroende dels av de principer, efter vilka de olika förbrukarnas grundbelopp fastställas, dels ock av vilken kvotdel av de fastställda grundbeloppen som förbrukarna medgivas uttaga. Såsom framgår av det förut anförda, har enligt anvisningar från vederbörande kommission och under medverkan av kraftföretagen de olika förbrukarnas grundbelopp redan fastställts. Härvid har man följt den principen, att grundbeloppen skulle ansluta sig till uttagningsförhållandena under år 1940 sådana dessa skulle hava gestaltat sig om utvecklingen fått fortgå utan störningar. Mot den sålunda tillämpade principen synes intet vara att erinra. Såsom bränslekommissionen framhållit bör dock grundbeloppets fastställande icke vara definitivt utan måste möjlighet hållas öppen för vederbörande förbrukare att, där belastningsförutsättningarna undergått någon mera väsentlig förändring, vinna omprövning av frågan om grundbeloppets storlek.

Frågan om vilken kvotdel av envar förbrukares grundbelopp, som vid en eventuell ransonering skall få uttagas, kan självfallet icke för närvarande besvaras. Tilldelningens storlek måste bliva beroende av förhållandena vid den tidpunkt, då ransoneringen sättes i kraft. Som allmän regel torde böra gälla, att tillgänglig kraft i första hand förbehålles, förutom för täckande av oundgänglig hushållsförbrukning, åt kommunikationsföretagen och de för landet viktigare industrierna. Det torde emellertid få ankomma på Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, på bränslekommissionen att med utgångspunkt från förhållandena vid den tidpunkt, då en ransonering sättes i kraft, träffa närmare bestämmelser härutinnan.

Med utgångspunkt från de i det föregående angivna riktlinjerna har inom folkhushållningsdepartementet utarbetats ett förslag till lag, innefattande bestämmelser om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft, vilket förslag torde böra underställas riksdagen. Då frågan om landets försörjning med gas i väsentliga delar är likartad med frågan om kraftförsörjningen, har enligt förslaget lagen gjorts tillämplig jämväl i fråga om gas. Det torde emellertid böra framhållas att, såvitt nu kan bedömas, möjligheterna att undvika en ransonering te sig gynnsammare i fråga om gas än beträffande elektrisk kraft. Försiktigheten torde emellertid det oaktat bjuda att erforderliga lagstiftningsåtgärder redan nu vidtagas jämväl beträffande gasen.

Jag torde härefter få lämna en närmare redogörelse för detaljerna i det upprättade lagförslaget.

Enligt förslaget har lagen givits karaktären av en fullmaktslag av enahanda slag som allmänna förfogandelagen med flera lagar. De allmänna förutsättningar, under vilka lagens materiella bestämmelser må vinna tillämpning, angivas i 1 § och äro desamma som gälla i fråga om förfogandelagen.

I 2 § upptages lagens centrala stadgande om rätt att meddela föreskrifter om fördelningen av tillgänglig elektrisk kraft mellan förbrukarna samt om användningen i övrigt av sådan kraft. Såsom förutsättning för rätten att meddela dylika föreskrifter skall enligt förslaget gälla, att tillgången på elektrisk kraft icke förslår att tillgodose behovet därav. De angivna befogenheterna avses skola tillkomma Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, bränslekommissionen. Stadgandet i förevarande paragraf har kompletterats med en allmän bestämmelse att vid meddelande av föreskrift enligt paragrafen skall tillses, att behov, vilkas täckande är av särskild betydelse för befolkningen eller produktionen eller eljest för det allmänna, i främsta rummet bliva tillgodosedda.

Med stöd av det föreslagna stadgandet böra ransonerings- eller regleringsföreskrifter kunna utfärdas för hela landet eller för viss del därav eller i fråga om visst eller vissa kraftföretag. Även i andra hänseenden bör en eventuell ransonering eller reglering kunna differentieras efter vad den aktuella kraftsituationen kräver; det må särskilt anmärkas, att anledning i allmänhet torde saknas att meddela föreskrifter beträffande sådana lokala kraftföretag, som sakna anslutning till rikets stamlinjenät och som distribuera kraft alstrad utan hjälp av flytande eller fossila bränslen. Det har emellertid icke ansetts erforderligt att i lagtexten särskilt angiva, att med stöd av paragrafen meddelade föreskrifter sålunda kunna givas en mer eller mindre omfattande räckvidd. Detta lär nämligen följa redan därav, att lagen är av fullmaktslags natur och sålunda avser endast att angiva yttergränserna för de befogenheter, varom i lagen stadgas.

I 3 § hava upptagits vissa bestämmelser om skyldighet för respektive kraftföretag att vidtaga avstängnings- och andra tekniska åtgärder till förhindrande i görligaste mån av överträdelse av meddelade ransonerings- eller regleringsföreskrifter. Dylika åtgärder få emellertid enligt sakens natur en ganska begränsad räckvidd och torde få sin huvudsakliga betydelse för sådana fall, där förbrukare skall helt avstängas från kraftuttag. Enligt förslaget skall det ankomma på bränslekommissionen att själv eller genom annan (lokal) myndighet meddela anvisningar angående vidtagandet av dylika åtgärder. Det må i detta sammanhang nämnas, att enligt bestämmelserna i 8 § ägare eller innehavare av kraftföretag, som underlåter att fullgöra vad honom enligt nyssnämnda stadgande åligger, är förfallen till straff (dagsböter), varjämte bränslekommissionen äger vid vite tillhålla den försumlige att fullgöra sina åligganden.

I 4 § hava upptagits bestämmelser om skyldighet för förbrukare, som

överträder meddelad ransonerings- eller regleringsföreskrift, att erlægga överuttagningsavgift för den för mycket uttagna kraften. Enligt förslaget skall emellertid systemet med överuttagningsavgifter icke automatiskt tillämpas så snart föreskrift enligt 2 § meddelats, utan erfordras Kungl. Maj:ts förordnande därom. Visserligen torde meddelandet av föreskrift enligt 2 § i allmänhet föranleda jämväl förordnande om skyldighet att vid överträdelse av föreskriften erlægga överuttagningsavgift. Å andra sidan kan det likväl icke anses uteslutet, att i ett givet läge vissa ransonerings- eller regleringsföreskrifter finnas böra meddelas utan att det anses erforderligt att förordna om skyldighet att vid eventuellt åsidosättande av föreskrifterna erlægga överuttagningsavgift. Möjlighet torde därför böra hållas öppen att meddela ransoneringsföreskrifter utan att föreskrifterna sammankopplas med skyldighet att gälda överuttagningsavgift.

I fråga om överuttagningsavgiftens belopp har i förevarande paragraf allenast stadgats, att avgiften utgår enligt grunder, som Kungl. Maj:t bestämmer. Beträffande de skäl, som föranlett att avgiftens belopp icke ansetts böra fixeras i lagen, hänvisas till vad i det föregående anförts. Här må endast tilläggas, att avgifterna torde få differentieras så att särskild överuttagningsavgift utgår för förbrukare, som uttaga kraft vid lågspänning, och särskild för sådana förbrukare (industrier m. fl.) som uttaga kraft vid högspänning. I övrigt torde emellertid avgifternas belopp få bestämmas under hänsynstagande till den aktuella kraftsituationen och de resultat man genom ransonerings- eller regleringsföreskrifterna vill vinna.

Överuttagningsavgifterna skola, enligt vad i 4 § stadgas, tillfalla kronan. I fråga om den rättsliga karaktären av överuttagningsavgiften vill jag framhålla, att avgiften icke avsetts skola utgöra en straffpåföljd i teknisk bemärkelse.

Beträffande ordningen för överuttagningsavgifternas uppbärande stadgas i förslagens 5 §, att vederbörande kraftföretag skall vara skyldigt att i enlighet med av bränslekommissionen meddelade föreskrifter uppbära avgifterna och redovisa dem till kommissionen. Det mest ändamålsenliga är uppenbarligen, att överuttagningsavgifterna debiteras och uppbäras i samband med de ordinarie kraftavgifterna. Då vederbörande kraftföretag icke torde hava anledning eller ens möjlighet att ingripa med tvångsåtgärder mot förbrukare, som inbetalar den ordinarie kraftavgiften men vägrar att gälda överuttagningsavgiften, torde emellertid särskilda garantier böra tillskapas för sistnämnda avgifts inbetalande; utvägen att instämma den försumlige till domstol med yrkande om förpliktande för honom att erlægga avgiften torde nämligen icke vara tillfyllest. För att säkerställa inbetalandet av debiterade överuttagningsavgifter torde det därutöver vara erforderligt att i lagen stadga skyldighet för vederbörande kraftföretag att avstänga försumliga betalare från vidare kraftleverans. Bestämmelse härom har upptagits i 5 § av förslaget. Påföljden vid vägran att gälda överuttagningsav-

gift blir därigenom densamma som kraftföretagen i stor utsträckning tillämpa vid försummelse att betala den ordinarie kraftavgiften. Å andra sidan bör den sålunda föreslagna påföljden, särskilt i vad angår hushållsförbrukning, tillämpas med viss urskillning. I syfte att vinna en dylik tillämpning av stadgandet har i 5 § upptagits en bestämmelse av innebörd att, då fråga uppkommit om avstängning av förbrukare som vägrar betala honom debiterad överruttagningsavgift, avstängningen skall ske i enlighet med av bränselekommissionen meddelade anvisningar. — Underlåter ägare eller innehavare av kraftföretag att fullgöra sina åligganden enligt nu förevarande paragraf, straffas han enligt 8 § med dagsböter, varjämte bränselekommissionen äger förelägga honom vite.

I 6 § av förslaget har upptagits ett allmänt stadgande om att vad i 2—5 §§ stadgas angående elektrisk kraft respektive kraftföretag skall äga motsvarande tillämpning beträffande gas respektive gasverk.

Enligt vad förut anförts synes i fråga om vissa kategorier av förbrukare sådana överträdelse av meddelade ransonerings- eller regleringsföreskrifter, som ske uppsåtligen eller av grov vårdslöshet, böra vara straffbelagda. Bestämmelser härom hava upptagits i 7 § första stycket. De subjekt, som enligt det föreslagna stadgandet kunna drabbas av straff, äro i första hand ägare eller innehavare av kraftföretag respektive gasverk. Vidare faller under stadgandet ägare eller innehavare av sådan järnvägs- eller spårvägsanläggning eller industriell eller därmed jämförlig anläggning, vid vilken elektrisk kraft eller gas användes för annat ändamål än för belysning. Anledningen till att i sistnämnda fall straffpåföljd ansetts böra stadgas är att det här gäller förbrukare, vilka regelmässigt följa och kontrollera sina uttag och vilkas uttag med hänsyn till storleksordningen äro av särskild betydelse. I allmänhet torde det icke möta några svårigheter att avgöra, huruvida visst företag eller viss anläggning är att anse såsom tillhörande de kategorier varom i paragrafen förmäles. Av ordalagen torde framgå, att sådan näringsidkare, vars verksamhet är att hänföra till hantverk eller småindustri, icke är avsedd att omfattas av stadgandet. — Straffskalan upptager, i likhet med prisregleringslagen, dagsböter och fängelse. Förslagets straffbestämmelser äro emellertid så till vida strängare än prisregleringslagens motsvarande bestämmelser, att förslaget icke såsom förutsättning för fängelsestraff kräver att omständigheterna skola vara synnerligen försvärande.

I andra stycket av 7 § har vidare stadgats straff för annan förbrukare än i 7 § första stycket avses (d. v. s. förbrukare som använder kraft eller gas för hushållsändamål eller för hantverk eller småindustri m. fl. ändamål), därest han använder kraft eller gas för *annat ändamål* än sådant, vartill han enligt meddelad föreskrift äger använda kraft eller gas. Även här har straffansvaret begränsats till sådana fall, där brottet skett uppsåtligen eller av grov vårdslöshet.

Vad i den föreslagna lagen är stadgat angående ägare eller innehavare av

kraftföretag eller gasverk eller av anläggning, som i 7 § avses, skall — enligt 9 § — såvitt angår kommunalt kraftföretag eller gasverk eller kommunal anläggning i stället hava avseende å föreståndaren.

I 11 § av förslaget har stadgats, att föreskrift, som meddelats enligt den föreslagna lagen, icke skall gälla efter den tidpunkt, då tillämpning av bestämmelserna i 2—6 §§ upphör. Vidare har i paragrafen upptagits en bestämmelse därom att i fråga om skyldighet att erlagga överuttagningsavgift för elektrisk kraft eller gas, som uttagits före nyssnämnda tidpunkt, lagens bestämmelser fortfarande skola äga tillämpning. Vad sålunda är stadgat skall dock icke gälla i den mån Kungl. Maj:t annorledes förordnar. Anledningen till denna undantagsbestämmelse är att, i händelse tillämpningen av bestämmelserna i 2—6 §§ upphör under löpande tilldelningsperiod, fastställandet av överuttagningsavgifterna kan visa sig förenat med sådana praktiska svårigheter, att staten hellre bör avstå från att utkräva avgifterna.

Slutligen har i 12 § av förslaget stadgats dels att Kungl. Maj:t eller efter Kungl. Maj:ts bemyndigande bränslekommissionen skall äga meddela erforderliga tillämpningsföreskrifter, dels ock att vad i lagen är stadgat om bränslekommissionen skall, i händelse de på kommissionen ankommande arbetsuppgifterna uppdragas åt annan myndighet, efter Kungl. Maj:ts förordnande gälla beträffande sådan myndighet.

Den föreslagna lagen torde lämpligen böra träda i kraft dagen efter den, då lagen utkommit från trycket i Svensk författningssamling. Lagen torde givas allenast temporär giltighet. Till en början torde lagen sålunda böra gälla endast till och med den 30 juni 1943. Vissa särskilda bestämmelser torde erfordras angående giltighetstiden för straffbestämmelserna samt bestämmelserna om överuttagningsavgift.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över det upprättade förslaget till *lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas*, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Erik Blomquist.

F ö r s l a g

till

L a g**om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas.**

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, när riksdagen ej är samlad, förordna att vad i 2—6 §§ stadgas skall äga tillämpning; dock må förordnande som nu sagts ej meddelas med mindre Konungen låtit riksdagskallelse utgå eller riksdagen ändock skall sammanträda inom trettio dagar. Varder ej meddelat förordnande av nästföljande riksdag inom trettio dagar från riksdagens början gillat, skall detsamma efter utgången av nämnda tid upphöra att lända till efterrättelse.

Prövas under tid, då riksdagen är samlad, förhållanden vara för handen, som i första stycket sägs, äger Konungen med riksdagens samtycke meddela förordnande som där avses.

2 §.

Därest tillgången på elektrisk kraft ej förslår att tillgodose behovet därav, äger Konungen eller efter Konungens bemyndigande statens bränslekommission meddela föreskrift om kraftens fördelning mellan förbrukarna samt om användningen i övrigt av tillgänglig kraft.

Vid meddelande av föreskrift enligt första stycket skall tillses, att behov, vilkas täckande är av särskild betydelse för befolkningen eller produktionen eller eljest för det allmänna, i främsta rummet bliva tillgodosedda.

3 §.

Meddelas föreskrift enligt 2 §, åligger det ägare eller innehavare av sådan anläggning för alstrande eller tillhandahållande av elektrisk kraft (*kraftföretag*), som avses med föreskriften eller som tillhandahåller kraft åt av föreskriften berörda förbrukare, att enligt av bränslekommissionen eller å dess vägnar meddelade anvisningar vidtaga åtgärder till förhindrande i göriligaste mån av överträdelser av föreskriften.

4 §.

Förbrukare av elektrisk kraft, som uttager större myckenhet kraft än han enligt med stöd av 2 § meddelad föreskrift äger uttaga, skall där Konungen så förordnar vara skyldig att för den myckenhet kraft, som uttages utöver den enligt föreskriften medgivna, erlagga förutom till kraftföretaget utgående avgift en särskild överruttagningsavgift.

Överruttagningsavgift utgår enligt grunder, som Konungen bestämmer, samt tillfaller kronan.

5 §.

Det åligger ägare eller innehavare av kraftföretag att i enlighet med av bränslekommissionen meddelade föreskrifter uppbära och till kommissionen redovisa överruttagningsavgifter för elektrisk kraft, som för mycket uttagits från företaget.

Underlåter förbrukare av elektrisk kraft att i föreskriven ordning erlagga överruttagningsavgift, åligger det ägaren eller innehavaren av kraftföretaget att enligt av bränslekommissionen givna anvisningar avstänga förbrukaren från vidare kraftuttag.

6 §.

Vad i 2—5 §§ stadgas angående elektrisk kraft och kraftföretag skall äga motsvarande tillämpning beträffande gas samt anläggning för alstrande eller tillhandahållande av gas (*gasverk*).

7 §.

Har ägare eller innehavare av kraftföretag eller gasverk eller av sådan järnvägs- eller spårvägsanläggning eller industriell eller därmed jämförlig anläggning, vid vilken elektrisk kraft eller gas användes för annat ändamål än för belysning, uppsåtligen eller av grov vårdslöshet åsidosatt beträffande företaget, verket eller anläggningen meddelad föreskrift enligt 2 §, straffes med dagsböter eller fängelse.

Har annan förbrukare av kraft eller gas än i första stycket avses uppsåtligen eller av grov vårdslöshet använt kraft eller gas för annat ändamål än sådant, vartill han enligt med stöd av 2 § meddelad föreskrift ägt använda kraft eller gas, dömes till enahanda straff som i första stycket sägs.

8 §.

Ägare eller innehavare av kraftföretag eller gasverk, som underlåter att fullgöra vad honom åligger enligt 3 eller 5 §, straffes med dagsböter.

Bränslekommissionen må vid vite tillhålla den försumlige att fullgöra åliggande som i första stycket avses.

9 §.

Vad i denna lag är stadgat angående ägare eller innehavare av kraftföretag eller gasverk eller av anläggning, varom i 7 § förmåles, skall, såvitt angår

kommunalt kraftföretag eller gasverk eller kommunal anläggning, i stället hava avseende å föreståndaren.

10 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

11 §.

Föreskrift, som meddelats enligt denna lag, skall icke gälla efter den tidpunkt, då tillämpning av bestämmelserna i 2—6 §§ upphör. I fråga om skyldighet att erlægga överuttagningsavgift för elektrisk kraft eller gas, som uttagits före nämnda tidpunkt, skola, i den mån Konungen ej annorledes förordnar, lagens bestämmelser fortfarande äga tillämpning.

12 §.

Konungen eller efter Konungens bemyndigande bränslekommissionen äger meddela närmare bestämmelser angående tillämpningen av denna lag.

Vad i lagen är stadgat om bränslekommissionen skall, i händelse de på kommissionen ankommande arbetsuppgifterna av Konungen uppdragas åt annan myndighet, efter Konungens förordnande gälla beträffande myndighet varom sist är sagt.

Denna lag träder i kraft dagen efter den, då lagen enligt därå meddelad uppgift utkommit från trycket i Svensk författningssamling, och gäller till och med den 30 juni 1943. Förordnande, som meddelats jämlikt denna lag, skall ej gälla längre än lagen äger giltighet; dock att vad i 11 § stadgas angående överuttagningsavgift skall äga giltighet även därefter. Vad i lagen stadgas i fråga om sådant under tiden för lagens giltighet begånget brott, som i lagen avses, skall äga tillämpning även efter det lagen i övrigt upphört att gälla.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 27 november 1941.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden FORSSMAN,
BELLINDER,
regeringsrådet LUNDEVALL,
justitierådet STERZEL.

Enligt lagrådet den 26 november 1941 tillhandakommet utdrag av protokoll över folkhushållningsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 14 november 1941, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, föredrogs inför lagrådet av byråchefen för lagärenden i folkhushållningsdepartementet hovrättsrådet Rolf Dahlgren.

Lagrådet lämnade förslaget utan erinran.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

*Utdrag av protokollet över folkhushållningsärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott
den 28 november 1941.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler statsrådet Domö lagrådets den 27 november 1941 avgivna utlåtande över det den 14 i samma månad till lagrådet remitterade förslaget till *lag om reglering av förbrukningen av elektrisk kraft och gas* samt anför därvid följande:

Förslaget har av lagrådet lämnats utan erinran.

Enligt 1 § i förslaget äger Konungen under tid, då riksdagen är samlad, endast med riksdagens samtycke meddela i paragrafen avsett förordnande. Riksdagens samtycke till sådant förordnande torde böra inhämtas samtidigt med att lagförslaget förelägges riksdagen. — Jag torde i detta sammanhang få nämna, att bränslekommissionen för sin del funnit kraftsituationen hava undergått sådan försämring under de senaste veckorna, att kommissionen den 25 november 1941 (cirkulär nr 103) meddelat föreskrifter om utsträckt tillämpning av kungörelsen den 24 oktober 1941, nr 820. Enligt nämnda cirkulär hava inskränkningar i fråga om rätten att använda elektrisk kraft för i kungörelsen angivna ändamål föreskrivits beträffande hela riket med undantag av de s. k. Nord- och Hammarforsblocken (d. v. s. de fyra nordligaste länen jämte vissa delar av Gävleborgs län).

Föredraganden hemställer härefter

dels att lagförslaget — i vilket ett par smärre redaktionella jämkningar vidtagits — måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande,

dels ock att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att samtycka till, att Kungl. Maj:t efter utfärdande av lag i ämnet meddelar sådant förordnande, som i lagens 1 § avses, att gälla tills vidare.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlåtas proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Curt Nordwall.
